

Liza Pinhasz

Születési hely

Thessaloniki, Görögország

Születés éve

1916

Halál helye

Thessaloniki, Görögország

Halál éve

1980

Her manuscript was published by Jewish Museum of Greece in Greek, English and French in 2014. A second reviewed edition was published in 2023.

Liza Pinhasz az első női holokauszt túlélők egyike volt Görögországban, aki az 1950-es években úgy döntött, hogy papírra veti az Auschwitz-Birkenau-ban átélt megrázó élményeit. Liza számára ez egy teljesen tudatos döntés volt, mivel tisztában volt vele, hogy addig csak férfiak adták közre vallomásaikat deportálásról és fogvatartásról a náci koncentrációs táborokban, miközben a női történetek ismeretlenek maradtak. Könyvében nem csak a saját történetét tárja elénk, hanem szaloniki zsidó közösségének, Görögország és a Balkán legnagyobb szefárd közösségének tragikus sorsát is bemutatja. Könyvében olyan részleteket gyűjtöttünk össze, amelyek rávilágítanak hányattatásaira attól a naptól kezdve, amikor a német csapatok bevonultak Szalonikibe, egészen a felszabadulás napjáig.

Hímzett idézetekkel díszített sifonblúz, amelyet Liza Pinhasz röviddel Görögországba való visszatérése után készített, 1945-ben, ezzel bátorítva és inspirálva magát és másokat. ©JMG Collection

A szaloniki zsidók csapdába kerülnek

1941. április 9-én, amikor a német hadsereg megszállta hazánkat, még el sem tudtuk képzelni, hogy milyen is lesz a nekünk előkészített, pokoli terv. Egy egész éven át dolgoztak azon, hogy megnyugtassanak bennünket, majd egyszer csak, mintegy parancsszóra, a sajtóban ördögi cikkek kezdtek el megjelenni, a leghalálosabb mérget köpködve.

...

1942. július 11-én az „Apogevmatini” (Matinée) című újságban megjelent egy görög nyelvű sajtóközlemény, amelyben elrendelték, hogy minden 18 és 45 év közötti zsidó reggel 8 órakor jelenjen meg az Eleftherias téren.

Bőven mérték a megaláztatást, sértegettek és bántalmaztak minket, senki sem mert tiltakozni, tartva az azonnali kivégzéstől. Ezt az érzést, amit a hirtelen váltás okozott a harmonikus és kellemes életből ebbe a sosem várt rendszerbe, szó szerint lehetetlen leírni. Hatalmas sokk volt ez nekünk. A lelkiállapotunkról kár beszélni, könnyen elképzelhető: brutálisan kiszakítottak az otthonunkból, mindentől megfosztottak néhány perc leforgása alatt.

...

A családomra is rákerült a sor. Így történt: éreztük, hogy a veszély egyre közeledik, és menekülési terveket próbáltunk kidolgozni, amikor 1943. március 31-én hajnalban, hirtelen ismétlődő fűtyszóra ébredtünk. Utána már késő volt minden. Csapdába estünk. Az a hajnal örökre élénken megmarad az emlékezetünkben, még mindig fáj felidézni, kiapaszt minden boldogságot és mosolyt. Csak az ürességet érezzük, csak a hideg ürességet, annyi szeretett ember hideg ürességét, akiknek elvesztését sohasem fogjuk tudni eléggé meggyászolni.

Megérkezés Auschwitz-Birkenaubá

Hajnali fél háromkor a vonat hirtelen megállt. A ránk irányított kegyetlen fényben szemünket meglepte az előttünk kibontakozó váratlan színhely. Ez volt Auschwitz, a halál

Lisza Pinhasz szülei, Jesua Jozef és Mazaltov Mano © JMG Collection

állomása [1]. Aprólékos szelekciónak vetettek alá és ötös sorokba tereltek minket, ez volt a rendszer ebben a táborban. Összesen ötven nő maradt a transzportból; minket a tábor feladataira alkalmasnak ítélték. Örök kíséretében ötös sorokban masírozattak. Húsz perc gyaloglás után erős fényeket és többfelé öröket láttunk. Amikor megérkeztünk, kinyílt egy kapu: ez volt a Birkenau tábor.

The referenced media source is missing and needs to be re-embedded.

...

Szigorú ellenőrzés következett, mindent elvettek tőlünk. Elvették a táskáinkat, az ékszereinket, még a jeggyűrűinket is, átkutatták a zsebeinket, és mindent kivettek belőlük, még a zsebkendőket is. Kora reggel, névsor szerinti rendben át kellett mennünk a tetoválásra. Fájt, de ez semmiség volt ahhoz képest, ami még várt ránk. Attól a pillanattól kezdve a nevünket egy szám váltotta fel a bal karunkon. Személyiséget váltottunk; megbélyegeztek bennünket, mint a marhákat, "Häftling"-ek [2] lettünk, és onnantól engem 4111-nek hívtak.

...

Az egyik reggeli névsorolvasáson, az un. Apellen, órákig mozdulatlanul kellett állnunk. Ugyan ki merete volna a legapróbb mozdulatot is megtenni? Minden egyes blokk előtt 800/1000 fogoly sorakozott fel, és egymás után, mint a zavaró és idegesítő legyeket, megszámlálták őket, ahogy elhaladtak mellettük. Az esti Appell, a munkából hazafelé menet, általában nem tartott tovább egy óránál, akármilyen volt az időjárás.

...

A blokkok nagy barakkok voltak, hálótermekként szolgáltak. Leginkább istállókra hasonlítottak volna, ha nem lettek volna ott az ágyak szánt állványsorok. Képzeljünk el tíz embert, akik egy oldalon fekédték, ugyanabban a testhelyzetben, összezsúfolva, mint a szardíniák, sem mozogni sem lélegezni nem tudtak, a lábfejüket egymásra tették, mert még két ember aludt az ágy végében. Elszaporodtak a tetvek, a bolhák és mindenféle paraziták. Csíptek, de nem tudtuk megvakarni magunkat, hiszem szó szerint mozdulni sem tudtunk. Csendben, zavartalanul szívták a vérünket. Ezeket az ágyakat használtuk mindenre. Itt is ettünk.

...

Ebédidőben kaptunk egy kis csésze levesnek nevezett furcsa lötytyöt. Igen, undorító és ehetetlen leves volt, amiben a bogáncstól kezdve a rovarokon át a rothadt kenyérdarabokig mindenféle volt. Néha volt krumplileves is, maradék rohadt krumpliból vagy krumplihéjból készült, sáros répával, mert még csak meg sem mosták. Elfelejtettem megemlíteni, hogy annak érdekében, hogy ezek a levesek ízletesebbek legyenek, mindig adtak hozzájuk egy adag brómot, ami még visszataszítóbbá tette őket.

Küzdelem az életben maradásért

Meg kellett találnunk a módját hogyan maradhatunk életben. Voltak, akiknek volt egy férfi „kochanie”-juk [3], azaz támogatójuk, barátjuk, és mindig volt mit enniük; rendszeresen kaptak „kanadákat” (csomagokat). Voltak olyan „kochanie”-k, akik magas pozíciót töltöttek be, ez okos megoldás volt, mivel ezek úgymond nem hagyták, hogy a pártfogoltjaik bármiben hiányt szenvedjenek. Mindig megtalálták a módját, hogyan vesztegessék meg a német őrt, akit néhány német márkáért meg lehetett vásárolni, hogy néhány órára beengedjék őket “dolgozni” a női táborba. Persze a nők, ha tehették, megtették ugyanezt a férfiakért.

...

Ekkor találkoztam Zeili Pattal, egy fiatal lengyellel, aki igaz barátom lett. Nagyon kedves volt, és folyamatosan “organizált” [4], hogy ritka dolgokat tudjon hozni nekem: egy aprócska paradicsomot (egyáltalán nem volt a táborban paradicsom), cukrot, szappant, ilyesmiket. Ő tanácsolta, hogy beszéljek a Meister-el [5], tegyen át másik munkára.

...

A húgom két hónapot töltött a kórházban. Ő volt az egyetlen kincsem, ami megmaradt az egész családukból, miatta kellett életben maradnom. Féltettem, lopva figyeltem gyenge egészségét, úgy, hogy ne vegye ezt észre. Tényleg ő volt az én büszkeségem és örömöm.

...

Egyszer elfogtak négy fiatal zsidó lányt [6] akik az Union-Werke gyárban [7] dolgoztak. Azzal vádolták őket, hogy rendszeresen kézigránátokkal és robbanóanyaggal látták el a tábor és a Sonderkommando [8] lázadó csoportját [9]. Egy igazi meglepetés várt ránk: miután beléptünk a táborba, láttuk, hogy a Lagerstrasse [10] végében két akasztófát építenek. A németek kényszerítették minket, hogy végignézzük az akasztást.

...

A halál fenyegetése folyamatosan ott lebegett felettünk, a túlélésért tett kétségbeesett erőfeszítéseink ellenére. Minden héten szelekciók [11] voltak. Éjjel-nappal félelemben éltünk. A krematórium és annak magas kéménye mintha csak ránk várt volna; lassan haldokoltunk. Legtöbbünket a munkából visszafelé jövet, váratlanul ért, hogy szelekcióra kell mennünk.

...

Azért, hogy megmeneküljünk a haláltól, mindannyiunknak „organizálni” kellett, a magunk módján.

...

Megismerkedtem egy fiatal lengyel nővel, akit Hankának hívtak. A konyhán dolgozott. Művelt, intelligens fiatal nő volt. Nagyon jól kijöttünk egymással, és hamarosan szoros barátság kötöttünk. Barátaimmal, Bellával, Minivel és a húgommal minden nap értékes ékszereket, pénzt, szép ruhákat, finom harisnyákat, illatos szappant és egyebeket hoztunk neki.

Lisza Pinhasz húga, Marie Nahmiasz © JMG Collection 1949

...

Egy teljes, végtelennek tűnő hónapon át a földeken dolgoztam. Egész idő alatt egyetlen váltás ruhát kaptunk.

...

A Schreiberin [12] lassan rám néz; úgy tűnik, tetszem neki, azonnal felírja a nevemet és a számomat egy füzetbe, más nevekkel együtt. Te bolond – mondja mosolyogva –, mitől félsz? Hogy a gazdag Kommandóba [13] kerülsz, ahol azt „organizálsz” magadnak, amit csak akarsz? Sokakról tudok, akik szívesen cserélnének veled.” Így kezdtem el dolgozni a Kanada Kommandóban.

A halál torkában

Hajnalhasadtakor oszlopokban, nyomorúságos, éhező rabszolgákból álló, sovány, reménytelen menetben hagytuk el a táborot hogy ásókkal, csákányokkal házakat romboljunk, romokat takarítsunk, utat és vasutat építsünk, vagonokba rakodjunk be vagy ki. Munkába menet folyamatosan sértegettek és szadista élvezettel vertek minket. Este visszafelé menet gyakran egy-két kimerültségben vagy szívrohamban meghalt társunkat kellett cipelnünk, és a zene ritmusára masírozunk.

...

Nagyon aggódtam a húgomért és az unokahúgomért. Azt hittem, hogy a húgom, akit egy hónappal korábban majdnem elveszítettem, túl van már a veszélyen, de hirtelen hatalmas foltok jelentek meg a kezén; ő is aggódni kezdett. Minden este “organizáltam” valami jó szappant és tiszta törölközőt, bármi áron megvesztegettem az ápolókat, hogy a húgomnak legyen vize vagy kávéja, meg tudjon mosakodni.

...

Újabb transzport érkezett Szalonikiból, ezt a “Kanadába” hozott holmiból lehetett megállapítani. Ahogy besétáltam a blokkomba, megtudom, hogy apám, anyám és a nővérem ezzel a transzporttal érkeztek. Nem is kerültek be a táborba. Ez szörnyű megrázkódtatás volt a számomra. Még mindig nem tudom, hogyan sikerült akkor túlélnem a fájdalmat. Egyetlen toll sem tudja leírni a borzalom mélységét, a részleteket, amelyek ma talán vulgárisan hangzanak, de akkoriban nagyon fontosak voltak nekünk.

...

Gyulladás volt a lábamban. Több mint egy hétig 40 fokos lázam volt, de nem szóltam a "Pflegerin"-nek [14], aki biztosan elküldött volna a "Revier"-be [15]. A blokkban, vagyis a blokk előtt, a földön kellett maradnom reggeltől estig több mint két hónapig, más gyengélkedőkkel együtt.

Mivel a blokknál maradtam, napközben, amikor a "Waschraum" [16] szabad volt, gyakran elmentem kimosni a sebemet és a kötésemet. Egy nap ott találtam két kápót (lengyelt), épp mosakodtak. Amikor meglátták a sebemet, "schwein"-nak, "dreck"-nek [17] és ki tudja még, minek neveztek. Rám vetették magukat, mint két bika, és felfoghatatlan, vad kegyetlenséggel megvertek. A fájdalom ellenére is védekeztem. Hamarosan eszméletlenül a földre zuhantam, egy vértócsába.

Háború utáni fénykép Lisza Pinhaszról, aki a holokauszt túlélők görög küldöttségének tagjaként Auschwitzba látogat © JMG Collection

Az utolsó hónapok

Továbbra is a 3-as számú barakkba voltam beosztva, ahol megállás nélkül dolgoztunk: csomagokat készítettünk a deportált zsidók ruháiból, amiket aztán Németországba küldtek. Körülöttem sokféle nemzetiségű nők, szlovákul, lengyelül, hollandul, mindenféle nyelven beszéltek, de leginkább németül. Ebben a bábéli toronyban szinte elfelejtettük a saját anyanyelvünket. Görög barátaimtól elszakadtam, azonban nagy szerencsémre, egy fiatal

francia nő dolgozott az asztalomnál. Szellemes és bájos volt; Liliane-nek hívták. Gyorsan barátságot kötöttünk.

...

Már május volt, 1944, amikor elkezdtek befutni a Magyarországról érkező transzportok. A transzportok nagyon gyors ütemben érkeztek és hamarosan a tábor már nem tudott egyszerre ennyi embert befogadni. Annak ellenére sem, hogy a szokásosnál jobban összezsúfoltak bennünket. Ki tudja, hányan kerülhettek ezekből a transzportokból másik krematóriumba? Az újonnan érkezők minden kényelmet nélkülöztek: ruhák helyett koszos, régi, lyukas takarókat kaptak, azt kellett felvenniük. Nem voltak többé már nők, csak nyomorult szellemek, soványak, kísértetiesek, inkább állatokra emlékeztettek. A Kanadában minden tele volt, az hátrahagyott holmikon tapostunk, megállás nélkül ettünk, még akkor is, ha nem voltunk éhesek, mert akkor már nem voltunk éhesek. Valamivel később, amikor a transzportok megritkultak, a Kanadában végzett munka veszített fontosságából. A szovjetek előretörték.

...

A gyár [Union-Werke] és a blokk között töltött napjaink egyformán szomorúak és nehezek voltak, állandóan az életünkért küzdöttünk, hogy életben tartsuk magunkat. Amikor a bombázás intenzívebb volt, biztonságosabb menedéket kerestünk. 1944 vége volt.

A felszabadulás reménye és a halálmenet

Végre eljött a nagy nap. Az 1945. január 17-i éjszaka nagyon mozgalmas volt. Az "Aufstehen" [18] aznap reggel nagyon különbözött a többitől. Mindenki sietett ki a blokkból. Meg voltunk győződve róla, hogy általános létszámenőrzés lesz az azonnali transzportoz.

...

Viszlát örökre, szörnyű Auschwitz, kínzások földje. A szelekciók számunkra véget értek, ahogy a krematóriumok is. Ez a megalázó és rémálomszerű élet véget ért. A szörnyű pokol után minden elfogadhatóbb volt számunkra. Az SS "Posten" [19] kíséretében elhagytuk Auschwitzot, ismeretlen úticél felé indultunk.

...

Estefelé egy vasútvonal közelébe érkeztünk. Nem volt állomás, de rájöttünk, hogy Prenzlauban vagyunk. Borzalmas volt az utazás, mindannyian lázasak voltunk. Amikor megérkeztünk, már csak szellemek voltunk. Reggel hét óra felé kivettek bennünket "Appell"-ra. Tudni akartuk, hol vagyunk. Ravensbrückbe [20] kerültünk.

...

Még világos volt, amikor teherautókra tereltek bennünket. Az út hosszú és fárasztó volt. Megkönnyebbültünk, amikor végre megálltunk. Megérkeztünk Rechlinbe [21].

Minden óvintézkedésem ellenére nem tudtam elkerülni a fertőzést, a hasmenést. Bella, Mina és a húgom, Marie rendszeresen meglátogattak esténként, póréhagymát hoztak nekem, hogy életben tartsanak. Mindenre gondoltak, mindent elintézték, hogy megmentsenek.

Végre szabadon!

Palesztinai bevándorlási engedély, amelyet Lisza Pinhasz számára állítottak ki Bukarestben 1945-ben. Soha nem használta fel © JMG Collection 1945

Április 26-án este a "Blocksälteste" [22] közölte velem, hogy a görögöket és a magyarokat kikérte a Vöröskereszt, másnap el kell hagynunk a tábort. 1945. április 27-e felejthetetlen dátum. Az összes görög egy csoportban gyalogolt.

Ez a pillanat leírhatatlan öröm, örület volt. Sírtunk, csókolóztunk, táncoltunk és könnyezve nevtünk, mint az örültek. Szabadok voltunk! Szabadok! Végre! De nekünk ez a szó tele volt keserűséggel. A lelkünkben tragédia lapult.

[1] Liszát 1943. április 7-én a Szalonikiból induló 8. transporttal deportálták.

[2] Németül fogoly.

- [3] Kochanie - szó szerint lengyelül "édesem", azt jelenti, hogy az adott személy a szimpátiája, barátja.
- [4] Organisieren - organizálni, szervezni. Tábori nyelven azt jelentette, hogy elcsenni, csereberélni valaminek a megszerzése érdekében, lopni.
- [5] Németül "mester". Azoknak a gyáraknak a civil vezetőit nevezték így, akik koncentrációs táborok foglyait alkalmazták.
- [6]
- [7] 1944 októberében a láger úgynevezett kibővítéseként (Schutzhaftlagererweiterung) újonnan épített blokkokban tábort nyitottak több ezer női fogoly számára, akiket a tüzérségi lövedékek gyújtózsínórajait gyártó gyárban (Union-Werke) foglalkoztattak.
- [8] A Sonderkommando javarészt zsidó foglyokból álló munkacsapat volt, akiket arra kényszerítettek, hogy a náci haláltáborok gázkamráiban és krematóriumaiban különböző feladatokat lássanak el. Elsősorban a koncentrációs táborokban, például Auschwitzban dolgoztak, de más helyszíneken is alkalmazták őket az áldozatok holttestének eltüntetésére.
- [9]
- [10] Az egyes táborrészek, illetve barakkok között húzódó "utca".
- [11] Szelekciós eljárás, amely során az SS-orvosok eldöntötték, hogy ki volt még alkalmas a munkára, és kit öltek meg azonnal.
- [12] Női fogolyfunkcionárius, írnok.
- [13] A Kanada Kommando volt a deportált zsidók által hozott poggyászok fő raktára. A két Kanada-komplexumban csúcsidőszakban közel kétezer foglyot foglalkoztattak, akik a teherautókról kirakodták a tárgyakat és szortírozták azokat. Egy külön "rendező kommando" gyűjtötte össze a bőröndöket és egyéb tárgyakat a vasúti kocsikról és a rámpáról. A konyha és az éléskamrák mellett a Kanadát tekintették az egyik legjobb munkahelynek. Ez bizonyára megmagyarázza a nevét - Kanadát akkoriban a jólét és a bőség földjének tekintették.
- [14] Pflegerin - németül ápolónő.
- [15] Revier - tábori kórház. Az auschwitzi zsargonban a lengyel "iśc na rewir" azt jelentette, hogy kórházba kell menni. A német Krankenrevier (gyengélkedő) szó rövidítéséből származik a Revier szó.
- [16] Waschraum - németül mosakodó helység, fürdő.
- [17] Schwein - németül disznó, dreck - németül szemét.
- [18] Aufstehen - németül sorakozó.
- [19] Posten - németül őrk.

- [20] Ravensbrückben koncentrációs tábor működött a második világháború alatt, Fürstenberg város közelében, Berlintől 55 mérföldre északra. Szinte kizárólag női foglyoknak tartották fenn.
- [21] A Retzow-Rechlin koncentrációs tábor a ravensbrücki tábor egyik legnagyobb altábora volt, Mecklenburg-Elő-Pomerániában, Berlintől mintegy 100 km-re északnyugatra.
- [22] Blocksälteste - németül blokk parancsnok.